काठमाडौं महानगरपालिका शिक्षा ऐन, २०७५

स्थानीय राजपत्रमा प्रकाशित मिति
२०७५।४।९

प्रस्तावनाः देश विकासको लागि सबै बालबालिका एवं युवाका लागि उच्चगुणस्तरको मानवीय ज्ञान, सीप दिन र सङ्घीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक व्यवस्था अनुकूल सर्वसाधारण जनताको सदाचार, शिष्टाचार र नैतिकताकायम गर्दै काठमाडौं महानगरपालिकामा स्थापना हुने तथा स्थापना भई सञ्चालन भइरहेका विद्यालयहरूको व्यवस्थापनमा सुधार गरी गुणस्तरयुक्त विद्यालय शिक्षाको सुनिश्चितता गर्न वाञ्छनीय भएकोले स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा १०२ को उपदफा (१) बमोजिम नगर सभाले यो ऐन तर्जुमा गरी जारी गरेको छ ।

१. **संक्षिप्त नाम, विस्तार र प्रारम्भ :** (१) यस ऐनको नाम **"काठमाडौं महानगरपालिका शिक्षा ऐन, २०७५"** रहेको छ ।

(२) यो ऐन काठमाडौं महानगरपालिका क्षेत्रभित्र लागु हुनेछ र तुरुन्त प्रारम्भ हुनेछ ।

२. **परिभाषाः** विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस ऐनमा,–

(क) **"अनुमति"** भन्नाले नेपाल सरकार वा महानगरपालिकाले स्थायी स्वीकृति प्रदान गरी नसकेको कुनै तोकिएको ठाउँ वा क्षेत्रमा विद्यालय खोल्न वा कक्षा थप गर्न दिएको अस्थायी स्वीकृतिलाई जनाउँछ ।

(ख) **"अभिभावक"** भन्नाले विद्यालयमा अध्ययनरत विद्यार्थीको अभिभावक भनी विद्यालयको अभिलेखमा जनिएको व्यक्तिलाई सम्झनुपर्छ र सो शब्दले दफा २१ को प्रयोजनको लागि विद्यार्थीको बाबु, आमा, बाजे वा बज्यै र त्यस्ता अभिभावक नभएका विद्यार्थीको हकमा संरक्षकत्व प्रदान गर्ने व्यक्ति वा संस्थालाई समेत जनाँउछ ।

(ग) **"आधारभूत विद्यालय"** भन्नाले प्रारम्भिक बाल शिक्षादेखि कक्षा आठसम्म शिक्षा दिइने विद्यालयलाई सम्झनु पर्छ ।

(घ) **"आधारभूत शिक्षा"** भन्नाले प्रारम्भिक बाल शिक्षादेखि कक्षा आठसम्म दिइने शिक्षालाई सम्झनु पर्छ ।

(ङ) **"आधारभूत शिक्षा परीक्षा"** भन्नाले आधारभूत तह कक्षा आठको अन्त्यमा हुने परीक्षालाई सम्झनु पर्छ ।

(च) **"आयोग"** भन्नाले शिक्षा सेवा आयोगलाई सम्झनु पर्छ ।

(छ) **"कार्यपालिका"** भन्नाले काठमाडौं महानगरपालिकाको नगर कार्यपालिकालाई सम्झनु पर्छ ।

(ज) **"तोकिएको"** वा **"तोकिएबमोजिम"** भन्नाले यस ऐनअन्तर्गत बनेका नियममा तोकिएको वा तोकिएबमोजिम सम्झनु पर्छ ।

(झ) **"निरीक्षक"** भन्नाले विद्यालय निरीक्षण गर्न तोकिएको शिक्षा सेवाको अधिकृत कर्मचारीलाई सम्झनु पर्छ ।

(ञ) **"प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत"** भन्नाले काठमाडौं महानगरपालिकाको प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतलाई सम्झनु पर्छ ।

(ट) **"प्रारम्भिक बाल शिक्षा"** भन्नाले चार वर्ष उमेर पूरा गरेका बालबालिकाहरुलाई दिइने एक वर्षको प्रारम्भिक शिक्षालाई सम्झनु पर्छ ।

(ठ) **"मन्त्रालय"** भन्नाले सङ्घीय सरकारको स्थानीय तहको शिक्षा हेर्ने मन्त्रालयलाई सम्झनु पर्छ ।

(ड) **"महानगरपालिका"** भन्नाले काठमाडौं महानगरपालिकालाई सम्झनु पर्छ ।

(ढ) **"माध्यमिक विद्यालय"** भन्नाले खण्ड (ग) र (ड) को परिधिभित्रको शिक्षा दिइने विद्यालयलाई सम्झनु पर्छ ।

(ण) **"माध्यमिक शिक्षा"** भन्नाले कक्षा नौदेखि कक्षा बाह्रसम्म दिइने शिक्षालाई सम्झनु पर्छ ।

(त) **"विद्यालय शिक्षा"** भन्नाले आधारभूत र माध्यमिक शिक्षालाई सम्झनु पर्छ ।

(थ) **"विशेष शिक्षा"** भन्नाले दृष्टिबिहीन, बहिरा, अटिज्म, बौद्धिक अपाङ्गता, सुस्त श्रवण वा अति अशक्त शारीरिक अपाङ्गता भएका बालबालिकालाई छुट्टै समूहमा राखी दिइने शिक्षालाई सम्झनुपर्छ ।

(द) **"संस्थागत विद्यालय"** भन्नाले निजी पहलमा स्थापना गरिएको सङ्घीय, प्रादेशिक वा स्थानीय सरकारबाट नियमित रूपमा अनुदान नपाउने गरी अनुमति वा स्वीकृति प्राप्त विद्यालयलाई सम्झनु पर्छ ।

(ध) **"सभा"** भन्नाले काठमाडौं महानगरपालिकाको नगर सभालाई सम्झनु पर्छ ।

(न) **"समावेशी शिक्षा"** भन्नाले देहायको शिक्षालाई सम्झनु पर्छ :-

(१) दृष्टिबिहीन, न्यून दृष्टियुक्त, बहिरा, सुस्त श्रवण, अटिज्म, बौद्धिक, शारीरिक वा अन्य अपाङ्गता भएका बालबालिकालाई नियमित शैक्षिक पद्धतिको अधिनमा रही दिइने शिक्षा ।

(२) सामाजिक, आर्थिक वा भौगोलिक कारणबाट पछाडि पारिएका व्यक्तिलाई विभेदरहित वातावरणमा दिइने शिक्षा ।

(प) **"साधारण सामुदायिक विद्यालय"** भन्नाले दफा ३ (१) (क) बमोजिमका विद्यालयलाई सम्झनु पर्छ ।

(फ) **"सामुदायिक विद्यालय"** भन्नाले समुदायको पहलमा स्थापना गरिएको नाफा नकमाउने प्रकृतिको सङ्घीय सरकार वा काठमाडौं महानगरपालिकाबाट नियमित रूपमा अनुदान पाउने गरी अनुमति वा स्वीकृति प्राप्त विद्यालयलाई सम्झनु पर्छ ।

(ब) **"स्वायत्त सामुदायिक विद्यालय"** भन्नाले दफा ३ (१) (ख) बमोजिमका विद्यालयलाई सम्झनु पर्छ ।

(भ) **"शिक्षक"** भन्नाले विद्यालयको अध्यापकलाई सम्झनु पर्छ र सो शब्दले प्रधानाध्यापक समेतलाई जनाउँछ ।

(म) **"शिक्षा अधिकारी"** भन्नाले काठमाडौं महानगरपालिका शिक्षा विभागको विभागीय प्रमुख वा प्रमुखको कामकाज गर्न तोकिएको अधिकृत कर्मचारीलाई सम्झनु पर्छ ।

(य) **"शिक्षा विभाग"** भन्नाले काठमाडौं महानगरपालिकाको शिक्षा विभागलाई सम्झनु पर्छ ।

(र) **"शिक्षा समिति"** भन्नाले "काठमाडौ महानगरपालिका शिक्षा ऐन, २०७५" बमोजिमको शिक्षा समितिलाई सम्झनु पर्छ ।

(ल) **"स्वीकृति"** भन्नाले तोकिएबमोजिमको सर्त पूरा गरेको विद्यालयलाई सङ्घीय सरकार वा महानगरपालिकाले दिएको स्थायी स्वीकृतिलाई जनाउँछ ।

(व) **“शैक्षिक गुठी”** भन्नाले विद्यालय सञ्चालन गर्नको लागि कुनै व्यक्ति वा संस्थाले नाफा नलिने उद्देश्यले स्थापना गरेको गुठीलाई सम्झनु पर्छ ।

३. **विद्यालयको प्रकार** : विद्यालय दुई प्रकारका हुने छन् । (१) सामुदायिक विद्यालय र (२) संस्थागत विद्यालय ।

(१) **सामुदायिक विद्यालयको प्रकार** : (१) सामुदायिक विद्यालय निम्न प्रकारका हुनेछन् :

(क) साधारण : साविकमा सङ्घीय सरकार वा महानगरपालिकाबाट शिक्षक कर्मचारीको दरबन्दी उपलब्ध भएको र शिक्षक व्यवस्थापन तोकिएबमोजिम विद्यालय व्यवस्थापन समिति र महानगरपालिकाबाट संयुक्त रुपमा व्यवस्थापन हुने विद्यालय ।

(ख) स्वायत्त : साविकमा सङ्घीय सरकार वा महानगरपालिकाबाट शिक्षक कर्मचारीको दरबन्दी उपलब्ध भएका र शिक्षक व्यवस्थापन विद्यालय व्यवस्थापन समितिबाट हुने विद्यालय ।

(ग) एकमुष्ट अनुदानमा आधारित : महानगरपालिकाबाट शिक्षक कर्मचारीको दरबन्दी उपलब्ध नभएका र नहुने तर विद्यार्थी संख्याको आधारमा महानगरपालिकाबाट एकमुष्ट अनुदान पाउने गरी सञ्चालन हुने विद्यालय ।

(२) संस्थागत विद्यालयको प्रकार : (१) संस्थागत विद्यालय निम्न प्रकारका हुनेछन् :-

(क) कम्पनी ऐनअन्तर्गत सञ्चालित विद्यालय

(ख) शैक्षिक गुठीअन्तर्गत सञ्चालित विद्यालय

(ग) सहकारीबाट सञ्चालित विद्यालय

४. **विद्यालय खोल्न अनुमति लिनुपर्ने** : (१) कुनै नेपाली नागरिकहरुको समुदायले सामुदायिक विद्यालय वा नेपाली नागरिकले शैक्षिक गुठीअन्तर्गत संस्थागत विद्यालय खोल्न चाहेमा तोकिएको विवरण खुलाई महानगरपालिका वा सम्बन्धित वडा कार्यालयमा अनुमतिको लागि शैक्षिकसत्र सुरु हुनुभन्दा दुई महिना अगावै निवेदन दिनुपर्ने छ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम सम्बन्धित वडा कार्यालयमा निवेदन परेमा सोउपर आवश्यक जाँचबुझ गर्नेछ र जाँचबुझ गर्दा विद्यालय खोल्न अनुमति

दिन मनासिब देखिएमा आवश्यक कारबाहीको लागि महानगरपालिकामा सक्कलै कागजातसहित सिफारिस गर्नुपर्ने छ।

(३) उपदफा (१) बमोजिम महानगरपालिकामा निवेदन परेको हकमा सोउपर आवश्यक जाँचबुझ गरी विद्यालय खोल्न अनुमति दिन मनासिब देखिएमा महानगरपालिकाले आवश्यक कारबाही अगाडि बढाउने छ।

(४) उपदफा (२) र (३) बमोजिम प्राप्त कागजातहरुको अध्ययन एवं स्थलगत जाँचबुझ गर्दा तोकिएको पूर्वाधार पूरा भएको देखिएमा शिक्षा अधिकारीले आधारभूत र माध्यमिक विद्यालयको हकमा शैक्षिक सत्र सुरु हुनुभन्दा तीस दिन अगावै आफ्नो रायसहितको प्रतिवेदन शिक्षा समितिको बैठकमा पेस गर्नुपर्ने छ । प्रारम्भिक बालशिक्षा केन्द्रको हकमा तोकिएबमोजिम हुने छ।

(५) उपदफा(४) बमोजिम शिक्षा समितिको बैठकबाट अनुमति दिने निर्णय भएमा शिक्षा अधिकारीले तोकिएको ढाँचामा अनुमति दिने छ।

(६) यो दफा प्रारम्भ हुँदाका बखत कम्पनीको रुपमा सञ्चालनमा रहेका विद्यालयले चाहेमा कम्पनी खारेज गरी शैक्षिक गुठी वा सहकारी प्रारुपमा विद्यालय सञ्चालन गर्न महानगरपालिका वा सम्बन्धित वडा कार्यालयमा निवेदन दिन सक्ने छ।

(७) उपदफा (६) बमोजिम निवेदन परेमा त्यस्तो निवेदनको कारबाही किनारा लगाउने प्रक्रिया पनि उपदफा (१), (२), (३) र (४) बमोजिम नै हुने छ।

(८) यस ऐन वा अन्य प्रचलित कानुनमा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि शैक्षिक गुठीअन्तर्गत विद्यालय सञ्चालन गर्दाका सर्त तथा मापदण्ड तोकिएबमोजिम हुने छ।

(९) कुनै सामाजिक, परोपकारी वा कल्याणकारी संस्थाले मुनाफा नलिने उद्देश्य राखी विद्यालय सञ्चालन गर्न निवेदन दिएमा त्यस्तो निवेदनको कारबाही किनारा लगाउने प्रक्रिया पनि उपदफा (१), (२), (३) र (४) बमोजिम नै हुनेछ।

(१०) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि कुनै विदेशी शिक्षण संस्थासँग सम्बन्धन गर्ने गरी कसैलाई पनि विद्यालय खोल्न अनुमति वा स्वीकृति दिइने छैन।

५. **विद्यालयको सञ्चालन :** विद्यालयको सञ्चालन तोकिएबमोजिम हुने छ।

६. **परीक्षाको परिचालन र नियन्त्रण :** आधारभूत तह उत्तीर्ण परीक्षा र माध्यमिक तह उत्तीर्ण परीक्षाको परिचालन र नियन्त्रण तोकिएबमोजिम हुने छ।

७. **माध्यमिक शिक्षाको प्रकार :** माध्यमिक शिक्षाको प्रकार देहायबमोजिम हुनेछ :-

(क) साधारण माध्यमिक शिक्षा

(ख) संस्कृत माध्यमिक शिक्षा ।

(ग) प्राविधिक तथा व्यावसायिक माध्यमिक शिक्षा ।

८. **विशेष शिक्षा, समावेशी शिक्षा, अनौपचारिक शिक्षा, निरन्तर शिक्षा, दूर शिक्षा तथा खुला शिक्षा सञ्चालनसम्बन्धी व्यवस्था :** (१) महानगरपालिकाले आवश्यक पूर्वाधारको व्यवस्था गरी कुनै सामुदायिक विद्यालयमा विशेष शिक्षा, समावेशी शिक्षा, अनौपचारिक शिक्षा, निरन्तर शिक्षा, दूर शिक्षा तथा खुला शिक्षा सञ्चालनको व्यवस्था गर्न सक्ने छ ।

(२) कुनै विद्यालयले विशेष शिक्षा, समावेशी शिक्षा, अनौपचारिक शिक्षा, निरन्तर शिक्षा, दूर शिक्षा वा खुला शिक्षा सञ्चालन गर्न चाहेमा महानगरपालिकाले सो सम्बन्धमा आवश्यक जाँचबुझ गरी सो विद्यालयलाई त्यस्तो शिक्षा सञ्चालन गर्न तोकिएबमोजिम स्वीकृति दिन सक्ने छ ।

(३) दूरशिक्षा, विशेष शिक्षा र समावेशी शिक्षाको सञ्चालन साधारण शिक्षा सरह हुने छ ।

(४) उपदफा (३) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि दृष्टिबिहीन, न्यून दृष्टियुक्त, पूर्ण दृष्टिबिहीन, बहिरा, सुस्त श्रवण, अटिज्म, बौद्धिक अपाङ्गता तथा श्रवण दृष्टिबिहीन भएका बालबालिकाको लागि पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक, शिक्षण सिकाइ र मूल्याङ्कन प्रणालीमा फरक व्यवस्था गर्न सकिने छ ।

९. **शिक्षाको माध्यम :** (१) विद्यालयमा शिक्षाको माध्यम नेपाली भाषा, अंग्रेजी भाषा, नेपाल भाषा वा तिनै भाषा हुने छ ।

(२) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि देहायको अवस्थामा विद्यालयमा शिक्षाको माध्यम देहायबमोजिम हुन सक्नेछ :-

(क) आधारभूत शिक्षा मातृभाषामा दिन सकिने छ,

(ख) गैरनेपाली नागरिकले नेपालको विद्यालयमा अध्ययन गर्दा अनिवार्य नेपाली विषयको सट्टा अन्य कुनै भाषाको विषय अध्ययन गर्न सक्ने छ,

(ग) भाषा विषयमा अध्ययन गराउँदा शिक्षाको माध्यम सोही भाषा हुन सक्ने छ ।

१०. **विद्यालयको पाठ्यक्रम र पाठ्यपुस्तक** : महानगरपालिका क्षेत्रभित्रका विद्यालयले महानगरपालिकाले तोकेबमोजिमको पाठ्यक्रम र पाठ्यपुस्तक लागु गर्नुपर्ने छ।

११. **शिक्षक नियुक्ति तथा बढुवा** : (१) साधारण सामुदायिक विद्यालयमा संघीय सरकार वा महानगरपालिकाबाट स्वीकृत दरबन्दी अनुसार रिक्त शिक्षक पदको नियुक्ति तथा त्यस्तो पदमा नियुक्त शिक्षकको बढुवा तोकिएबमोजिम हुने छ। तर दफा १९ बमोजिम स्वायत्त सामुदायिक विद्यालयको शिक्षकको नियुक्ति तथा त्यसरी नियुक्त शिक्षकको बढुवा विद्यालय व्यवस्थापन समितिबाट तोकिएबमोजिम हुने छ।

१२. **शिक्षा समिति** : (१) महानगरपालिका क्षेत्रभित्र सञ्चालन हुने विद्यालयको रेखदेख, व्यवस्थापन र समन्वय गर्ने कामको लागि महानगरपालिकामा देहायबमोजिमको नगर शिक्षा समिति रहनेछ :-

(क)	प्रमुख	- संयोजक
(ख)	उपप्रमुख	- सदस्य
(ग)	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	- सदस्य
(घ)	सामाजिक समितिको संयोजक	- सदस्य
(ङ)	प्रमुखले तोकेको कार्यपालिकाका सदस्यहरूमध्येबाट कम्तिमा एक जना महिलासमेत बढीमा ३ जना	- सदस्य
(च)	सामुदायिक विद्यालयका प्रधानाध्यापकहरूमध्येबाट प्रत्येक वर्ष परिवर्तन हुने गरी शिक्षा अधिकारीको सिफारिसमा प्रमुखले तोकेको कम्तिमा एक जना महिलासमेत पर्ने गरी बढीमा दुई जना	- सदस्य
(छ)	संस्थागत विद्यालयहरूको प्रतिनिधिमूलक संस्था मध्येबाट प्रत्येक वर्ष परिवर्तन हुने गरी शिक्षा अधिकारीको सिफारिसमा प्रमुखले तोकेको प्रतिनिधि एक जना	- सदस्य
(ज)	महानगरपालिकाभित्रका अभिभावक सङ्घकातर्फबाट प्रत्येक वर्ष परिवर्तन हुने गरी प्रमुखले तोकेको प्रतिनिधि एक जना	- सदस्य

(झ) गुठी, सहकारी वा परम्परागत धार्मिक विद्यालयकातर्फबाट प्रत्येक वर्ष परिवर्तन हुने गरी प्रमुखले तोकेको एक जना - सदस्य

(ञ) शिक्षक महासंघ नगरस्तरीय समितिका प्रतिनिधि एक जना - सदस्य

(ट) महानगरपालिका क्षेत्रमा महत्वपूर्ण योगदान गर्ने शिक्षाविद्मध्ये शिक्षा समितिले मनोनित गरेको एक जना - सदस्य

(ठ) शिक्षा अधिकारी - सदस्य-सचिव

(२) महानगर शिक्षा समिति पुनर्गठन गर्न सकिने : (१) महानगर शिक्षा समितिले तोकिएबमोजिमको जिम्मेवारी पूरा गर्न नसकेमा कार्यपालिकाले त्यस्तो समितिलाई पुनर्गठन गर्न सक्ने छ।

(२) शिक्षा समितिको बैठक कम्तिमा प्रत्येक चौमासिकमा एक पटक बस्ने छ।

(३) शिक्षा समितिको बैठक भत्ता कार्यपालिकासरह हुने छ।

(४) समितिको बैठक सञ्चालनको लागि कम्तिमा पचास प्रतिशत सदस्यको उपस्थिति आवश्यक पर्ने छ भने बैठकको निर्णय बहुमतको आधारमा हुने छ।

१३. **शिक्षा समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार** : यस ऐनमा अन्यत्र लेखिएका काम, कर्तव्य र अधिकारका अतिरिक्त शिक्षा समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहायबमोजिम हुने छ :-

(क) शिक्षा विभागबाट पेस भएको विद्यालय स्वीकृति, अनुमति, कक्षा तथा तह थप, विद्यालय स्थानान्तरण कार्यको स्वीकृति प्रदान गर्ने र शैक्षिक कार्ययोजनामाथि छलफल गरी स्वीकृत गर्ने,

(ख) स्वच्छ शैक्षिक वातावरण कायम राख्न तथा शिक्षाको गुणस्तर वृद्धि गर्न शिक्षा विभागमार्फत पेस भएको कार्ययोजनामाथि छलफल गरी स्वीकृत गर्ने,

(ग) नेपाल सरकारको स्वीकृत नीति तथा निर्देशन अनुरूप विशेष आवश्यकता भएकाहरूको लागि शिक्षा, समावेशी शिक्षा, अनौपचारिक शिक्षा, निरन्तर शिक्षा, दूर शिक्षा तथा खुला शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालनसम्बन्धी आवश्यक व्यवस्था गर्ने,

(घ) विद्यालयलाई आर्थिक सहायता उपलब्ध गराउने तथा त्यस्तो सहायताको लागि सम्बन्धित निकायमा सिफारिस गर्ने,

(ङ) शिक्षक, कर्मचारी तथा विद्यार्थी कल्याणको लागि स्वीकृत शिक्षा योजनाबमोजिम आवश्यक कार्यक्रम बनाउने,

(च) विद्यालयको सम्पत्तिको सुरक्षा गर्न तथा विद्यालयको समृद्धिको लागि आवश्यक व्यवस्था गर्ने,

(छ) विद्यालयको विकासको लागि सञ्चालित शैक्षिक कार्यक्रमलाई सहयोग गर्ने,

(ज) विद्यालयको लेखापरीक्षण सम्बन्धमा लेखा परीक्षकले दिएको प्रतिवेदन अनुसार आवश्यक कारबाही गर्ने/गराउने,

(ञ) विद्यालयलाई आर्थिक रूपमा आत्मनिर्भर गराउन योजना बनाई कार्य गर्ने,

(ट) विद्यालय बन्द गर्नुपर्ने भएमा कार्यपालिकामा सिफारिस गर्ने,

(ठ) शैक्षिक क्यालेण्डर बनाई विद्यालय सञ्चालन गर्न शिक्षा विभागमार्फत व्यवस्थापन समितिलाई निर्देशन दिने,

(ड) महानगरस्तरीय खेलकुद, स्काउट तथा सांस्कृतिक कार्यक्रमको सञ्चालन तथा विकासको लागि आर्थिक स्रोत जुटाउने र प्राप्त रकम खर्च गर्न शिक्षा विभागलाई निर्देशन दिने,

(ढ) आवासीय विद्यालयका विद्यार्थीका लागि खाना तथा पौष्टिक आहारको गुणस्तर तोक्ने,

(न) महानगरपालिकाबाट स्वीकृत शिक्षा योजना र मापदण्डभित्र रही आवश्यक निर्देशन दिने,

(प) विद्यालयले कायम गर्नुपर्ने न्यूनतम सरसफाई तथा शौचालयको मापदण्ड तोक्ने,

(फ) महानगर क्षेत्रभित्र विशेष आवश्यकता भएका बालबालिकाको तथ्याङ्क सङ्कलन गरी उनीहरूका लागि उचित विद्यालय व्यवस्थापन गर्न आधार तयार पार्ने र सोही अनुसारको पठनपाठनको व्यवस्था मिलाउने,

(ब) विद्यालयको अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण गरी सुधार गराउने,

(भ) छात्रवृत्ति कोष सञ्चालन तथा व्यवस्थापन गर्ने गराउने,

(ञ) विद्यालय शिक्षाको सुधार तथा विकासका लागि आवश्यक निर्देशिका तथा कार्यविधि बनाइ लागु गर्ने गराउने तथा नीति निर्देशन गर्ने,

१४. **कार्यपालिकाको काम, कर्तव्य र अधिकार :** (१) यस ऐनमा अन्यत्र लेखिएका काम, कर्तव्य र अधिकारका अतिरिक्त कार्यपालिकाको काम, कर्तव्य र अधिकार देहायबमोजिम हुने छन् :-

(क) शैक्षिक योजना तथा कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्न शिक्षा समिति, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत तथा शिक्षा अधिकारीलाई आवश्यक निर्देशन दिने,

(ख) शैक्षिक योजना तथा कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्न आवश्यकता अनुसार समिति, उपसमिति वा कार्यदल गठन गर्ने,

(ग) शिक्षक सरुवाको मापदण्ड बनाई शिक्षक विद्यार्थी अनुपात मिलाउने, गुणस्तर कायम गर्न आचारसंहिता बनाई लागु गर्ने,

(घ) शिक्षक तथा कर्मचारीहरूको प्रशासन, व्यवस्थापन तथा शैक्षिक विकाससम्बन्धी कार्ययोजना स्वीकृत गर्ने र कार्यान्वयन गर्न निर्देशन दिने,

(ङ) शिक्षा कानुनबमोजिमका शिक्षासम्बन्धी व्यवस्थाहरूको कार्यान्वयन गर्न शिक्षा समितिलाई निर्देशन दिने,

(च) समयसमयमा महानगरपालिकाभित्रका विद्यालयहरूको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गरी गराई अपेक्षित गुणस्तर कायम गर्ने,

(छ) विद्यालयमा आर्थिक व्यवस्था पारदर्शी तथा सुनिश्चित गर्न वस्तुगत आधार तथा मापदण्ड बनाई लागु गर्ने, गराउने,

(ज) यस ऐनको परिधिभित्र आवश्यक विषयगत क्षेत्रहरूको मापदण्ड बनाउने,

(झ) अनौपचारिक शिक्षा, बैकल्पिक शिक्षा, विशेष शिक्षा, खुला तथा दूर शिक्षासम्बन्धी मापदण्ड बनाई लागु गर्ने, गराउने,

(ट) शिक्षा सम्बन्धी ऐन जारी एवं संशोधन गर्न विधेयक सभामा पेस गर्ने,

(ठ) शैक्षिक गुणस्तर वृद्धि गर्न आवश्यक नीति नियम तर्जुमा गर्ने,

(ड) यस ऐनमा कार्यपालिकाले गर्ने भनी उल्लेख भएका शिक्षासम्बन्धी कार्य गर्ने ।

(२) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि संस्थागत विद्यालयका हकमा त्यस्ता विद्यालयले पालना गर्नुपर्ने मापदण्ड, गुणस्तर, शुल्क प्रावधान, विपन्न तथा सीमान्तकृत वर्गका छात्रछात्रालाई दिने छात्रवृत्तिको आधार र प्रतिशत, शिक्षक तथा कर्मचारीहरूको सेवा, सर्त एवं पारिश्रमिक जस्ता विषयमा निर्णय गर्दा सामान्यतः संस्थागत विद्यालयहरूको संगठनको सहभागिता एवं राय परामर्श लिन सकिने छ ।

१५. **वडा समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार** : वडा समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहायबमोजिम हुने छ :-

(क) विद्यालय सेवा क्षेत्र निर्धारण गर्ने,

(ख) नयाँ विद्यालय खोल्ने अनुमतिको निवेदनसाथ प्राप्त कागजात र स्थलगत अवस्था जाँचबुझ गरी औचित्यसहित सक्कलै कागजात महानगरपालिकामा सिफारिस गर्ने,

(ग) विद्यालय बन्द गर्न, गाभ्न तथा कक्षा थपका लागि सिफारिस गर्ने,

(घ) अनौपचारिक शिक्षाको कार्यक्रम तर्जुमा र कार्यान्वयन गर्ने,

(ङ) वडा क्षेत्रभित्र सञ्चालित विद्यालयको अनुगमन, रेखदेख र समन्वय गरी गुणस्तर वृद्धि गर्न सुझाव र परामर्श दिई सहयोग गर्ने,

(च) विद्यालय नक्साङ्कन (स्कुल जोनिङ) को पूर्वाधारसहित विद्यालय भर्ना नभएका बालबालिकाको विवरण अद्यावधिक गर्ने,

(छ) महानगरपालिका र शिक्षा समितिबाट निर्देशित तथा प्रत्यायोजित कार्य गर्ने ।

१६. **प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतको काम, कर्तव्य र अधिकार** : यस ऐनमा अन्यत्र लेखिएका काम, कर्तव्य र अधिकारका अतिरिक्त प्रमुख तथा शिक्षा समितिको प्रत्यक्ष मातहतमा रही प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतको काम, कर्तव्य र अधिकार देहायबमोजिम हुनेछ :-

(क) शिक्षालाई मौलिक हकको रूपमा कार्यान्वयन गर्न महानगरपालिकाको समग्र शैक्षिक नीति, योजना, कार्यक्रमको कार्यान्वयन एवं अनुगमन गर्ने, गराउने,

(ख) महानगरपालिकाको कार्यसम्पादन नियमावलीमा प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतले गर्ने भनी उल्लेख भएका शिक्षासम्बन्धी कार्य गर्ने,

(ग) शैक्षिक समन्वयकर्ता तथा सहजकर्ताको भूमिका निर्वाह गर्ने,

(घ) कार्यपालिका तथा शिक्षा समितिले प्रत्यायोजन गरेका शिक्षासम्बन्धी कार्य गर्ने,

(ङ) शैक्षिक गुणस्तर अभिवृद्धि तथा उच्च शैक्षिक उपलब्धिका लागि शिक्षा अधिकारीसँग कार्यसम्पादन करार गर्ने,

(च) विद्यालयहरूको लेखा परीक्षणको व्यवस्था मिलाउने ।

१७. **<u>शिक्षा अधिकारीको काम, कर्तव्य र अधिकार</u>** : यस ऐनमा अन्यत्र लेखिएका काम, कर्तव्य र अधिकारका अतिरिक्त प्रमुख, शिक्षा समिति तथा प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतको प्रत्यक्ष मातहतमा रही शिक्षा अधिकारीको काम, कर्तव्य र अधिकार देहायबमोजिम हुने छ :-

(क) शैक्षिक कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्ने, गराउने,

(ख) शिक्षासम्बन्धी महानगस्तरीय योजना बनाई शिक्षा समितिबाट पारित गराई कार्यान्वयन गर्ने, गराउने,

(ग) महानगरपालिका क्षेत्रभित्रको शैक्षिक गतिविधि, अवस्था एवं प्रगति आदि समेटिएको शिक्षासम्बन्धी स्थितिपत्र तयार गरी शिक्षा समितिको स्वीकृतिपश्चात प्रत्येक वर्षको चैत्र मसान्तभित्र प्रकाशित गर्ने,

(घ) स्वीकृत अनौपचारिक शिक्षा, विशेष आवश्यकता भएका बालबालिकाका लागि शिक्षा र शिक्षाको लागि खाद्य कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्ने गराउने तथा सोसम्बन्धी अभिलेख तयार गर्ने,

(ङ) विद्यार्थी सङ्ख्या घट्न गई फाजिलमा परेका सामुदायिक विद्यालयका शिक्षकलाई अर्को सामुदायिक विद्यालयमा मिलान गर्न शिक्षा समितिमा सिफारिस गर्ने,

(च) स्वीकृत कार्ययोजना अनुसार विद्यालय सञ्चालन भए नभएको सम्बन्धमा नियमित रूपले निरीक्षण र सुपरिवेक्षण गरी त्यसको प्रतिवेदन तयार गर्ने,

(छ) शिक्षाको गुणस्तर बढाउनको लागि शिक्षक, प्रधानाध्यापक तथा व्यवस्थापन समितिका पदाधिकारीहरूको समयसमयमा बैठक, गोष्ठी वा तालिमको सञ्चालन गर्ने,

(ज) आधारभूत तहको अन्त्यमा लिइने परीक्षा सञ्चालन गर्न परीक्षा सञ्चालन समितिको संयोजक भई कार्य गर्ने,

(झ) विद्यालयको कक्षा ५ तथा ८ को परीक्षाको अभिलेख, प्रश्नपत्र र उत्तर पुस्तिका झिकाइ जाँच गराउने, विद्यालयमा शिक्षाको गुणस्तर वृद्धि भए नभएको सम्बन्धमा मूल्याङ्कन गरी अभिलेख राख्ने तथा सो सम्बन्धमा सुधारका लागि आवश्यक कार्य गर्ने,

(ञ) यस ऐनबमोजिम विद्यालयहरू सञ्चालन भए नभएको जाँचबुझ गर्ने तथा विद्यालयमा शिक्षाको गुणस्तर बढाउन, सुधार गर्न वा विद्यालय बन्द गर्नुपर्ने/नपर्ने सम्बन्धमा निरीक्षण गरी विद्यालयकोस्तर बढाउनु, सुधार गर्नु वा विद्यालय बन्द गर्नुपर्ने भएमा तत्सम्बन्धी निर्णय गराई कारबाही प्रक्रिया अगाडि बढाउने,

(ट) आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षा उत्तीर्ण परीक्षाको लागि रजिष्ट्रेसन फाराम भरेका विद्यार्थीको नाम, थर, उमेर प्रचलित कानुनबमोजिम संशोधन गर्ने,

(ठ) नियुक्ति वा बढुवाको लागि आयोगबाट सिफारिस भई आएका शिक्षक वा कर्मचारीलाई विद्यालयमा नियुक्ति गर्ने,

(ड) सामुदायिक विद्यालयमा कार्यरत शिक्षक तथा कर्मचारीको सेवा विवरण तथा अन्य अभिलेख अद्यावधिक गर्ने,

(ढ) शिक्षक वा कर्मचारीको कार्य सम्पादन मूल्याङ्कन गरी वा गर्न लगाई त्यसको विवरण आयोगमा पठाउने,

(ण) विद्यालय र प्रारम्भिक बाल शिक्षा केन्द्रको निरीक्षण गर्ने/गराउने,

(त) मन्त्रालयले तोकिदिएबमोजिम सामुदायिक तथा संस्थागत विद्यालयहरूको समूह विभाजन गरी स्रोत केन्द्र निर्धारण गर्ने

र स्रोत केन्द्रबाट विद्यालयको निरीक्षण, शिक्षकको तालिम तथा अन्य शैक्षिक क्रियाकलाप सञ्चालन गर्ने,

(थ) माध्यमिक शिक्षा उत्तीर्ण परीक्षा, माध्यमिक शिक्षा परीक्षा र आधारभूत तहको अन्त्यमा हुने परीक्षालाई नियमित र मर्यादित ढङ्गबाट सञ्चालन गर्ने, गराउने,

(द) सामुदायिक विद्यालयका लागि वितरण गरिएका दरबन्दी शैक्षिक सत्रको सुरुमा मिलान गर्न शिक्षा समितिमा सिफारिस गर्ने,

(ध) निरीक्षकलाई विद्यालय निरीक्षणको सूचक बनाई निरीक्षण गर्न पठाउने र निरीक्षकले विद्यालय निरीक्षण गरे नगरेको यकिन गर्न स्थलगत निरीक्षण गर्ने,

(न) महानगरपालिकाबाट विद्यालयलाई निकासा भएको रकम सदुपयोग भए नभएको अनुगमन गर्ने,

(प) विद्यालयले स्वीकृत पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक लागु गरे नगरेको सम्बन्धमा निरीक्षण गर्ने, गराउने,

(फ) विद्यालयमा लागू गरिएको पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक तथा पाठ्यसामग्री सम्बन्धमा सुधार गर्नुपर्ने र निःशुल्क पाठ्यपुस्तकको वितरण प्रणालीलाई प्रभावकारी बनाउने विषयमा व्यवस्थापन समिति तथा शिक्षकको राय लिई सुझाव पठाउने तथा सो सम्बन्धमा अन्य आवश्यक कार्य गर्ने, गराउने,

(ब) विद्यालयको लेखापरीक्षक नियुक्ति गर्ने तथा लेखा परीक्षकबाट प्राप्त प्रतिवेदनको आधारमा देखिएका अनियमितता र बेरुजु फर्छ्यौट गर्न लगाउने,

(भ) सरकारी तथा गैरसरकारी शैक्षिक परियोजनाहरूको निरीक्षण तथा समन्वय गर्ने,

(म) सामुदायिक विद्यालयका शिक्षक तथा कर्मचारीको तलबी प्रतिवेदन पारित गराउने,

(य) विद्यालयको वार्षिक शैक्षिक कार्यक्रमको नियमित रूपमा अनुगमन गरी सो अनुसार गर्ने, गराउने,

(र) विद्यालय निरीक्षक र स्रोत व्यक्तिको कामको अनुगमन, सुपरिवेक्षण गरी निजहरुबाट प्राप्त निरीक्षण प्रतिवेदन उपर कारबाही गर्ने,

(ल) महानगरपालिकाभित्र सञ्चालन भएका शैक्षिक तालिम केन्द्रमा शिक्षक तालिमका लागि सिफारिस गर्ने,

(व) शिक्षा समिति, विद्यालय व्यवस्थापन समिति र शिक्षक अभिभावक सङ्घ गठन गर्ने, गराउने,

(श) सामुदायिक विद्यालयको स्वीकृत रिक्त दरबन्दीमा पदपूर्तिको लागि आयोगमा लेखि पठाउन प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतसमक्ष पेश गर्ने,

(ष) विद्यालयका स्वीकृत दरबन्दी तथा राहत अनुदान कोटामा शिक्षक नियुक्ति तथा सरुवा सम्बन्धमा शिक्षा समितिको निर्णयानुसार कार्य गर्ने, गराउने,

(स) कार्यसम्पादनको आधारमा विद्यालय व्यवस्थापन समिति, शिक्षक अभिभावक सङ्घ, प्रधानाध्यापक, शिक्षक एवं कर्मचारीहरूलाई पुरस्कार तथा दण्ड दिन शिक्षा समितिको निर्णयानुसार कार्यपालिकासमक्ष पेश गर्ने,

(ह) निजी, धार्मिक तथा गुठी विद्यालयको अनुगमन गरी स्वीकृत मापदण्डको पालना गर्न लगाउने र तदनुसार पुरस्कार र दण्डको लागि कार्यपालिकासमक्ष सिफारिस गर्ने,

(क्ष) विद्यालय निरीक्षक, स्रोत व्यक्ति तथा प्रधानाध्यापकहरूको कार्यसम्पादन करार गर्ने,

(त्र) सभा, कार्यपालिका, प्रमुख, शिक्षा समिति, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, राष्ट्रिय परीक्षा बोर्ड र शिक्षा सम्बन्धित आयोगहरूबाट निर्देशित वा प्रत्यायोजित अन्य कार्य गर्ने ।

१८. **निरीक्षकको काम, कर्तव्य र अधिकार :** यस ऐनमा अन्यत्र लेखिएका काम, कर्तव्य र अधिकारका अतिरिक्त निरीक्षकको काम, कर्तव्य र अधिकार देहायबमोजिम हुने छ :-

(क) प्रत्येक चार महिनामा आफ्नो निरीक्षण क्षेत्रभित्रका सबै विद्यालयमा कम्तिमा एक पटक स्थलगत निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षण गर्ने र निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षण गर्ने क्रममा प्रधानाध्यापक र व्यवस्थापन समितिसँग छलफल गरी छलफल भएको कुरा र निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षणसम्बन्धी

व्यहोरा विद्यालयको निरीक्षण पुस्तिकामा जनाउने तथा जनाउन लगाउने,

(ख) यस ऐनबमोजिम विद्यालय नियमित रूपले सञ्चालन भए नभएको, त्यस्तो विद्यालयमा भौतिक साधन सुरक्षित विद्यालय अनुरुप भए नभएको, शिक्षक पर्याप्त भए नभएको, उपलब्ध साधनको अधिकतम सदुपयोग भए, नभएको र निर्धारित स्तरबमोजिम पठनपाठन भए नभएको र समग्र शैक्षिक गुणस्तर कायम भए नभएको सम्बन्धमा प्रधानाध्यापक, शिक्षक-अभिभावक सङ्घ र शिक्षकसँग विचार विमर्श गरी सोअनुरूप भएको नदेखिएमा सुधार गर्न लगाउने,

(ग) विद्यालय निरीक्षणसम्बन्धी प्रतिवेदन महानगरपालिकासमक्ष पेस गरी निर्देशनबमोजिम गर्ने,

(घ) विद्यालयको विकासको लागि व्यवस्थापन समिति तथा सरोकारवालाहरूसँग सम्पर्क तथा आवश्यक सरसल्लाह र अन्तरक्रिया गर्ने,

(ङ) नमूना शिक्षण गर्ने प्रयोजनको लागि निरीक्षण क्षेत्रभित्रको रोस्टर (समूह) तयार गर्ने र समयसमयमा प्रधानाध्यापकसहित शिक्षकको बैठक बोलाई शिक्षण गर्ने विषयमा देखिएका समस्या समाधानको लागि आवश्यक काम गर्ने,

(च) शिक्षक तथा विद्यालयका कर्मचारीको कार्य क्षमताको मूल्याङ्कन गरी त्यसको अभिलेख महानगरपालिकामा उपलब्ध गराउने,

(छ) विद्यालयको शैक्षिकस्तर वृद्धि गर्न प्रधानाध्यापक तथा व्यवस्थापन समितिका अध्यक्षहरूको गोष्ठीको संयोजन गर्ने, गराउने,

(ज) परीक्षा समितिको निर्देशनबमोजिम परीक्षा सञ्चालन गर्ने, गराउने,

(झ) विद्यालयको शैक्षिक तथा आर्थिक अभिलेख दुरुस्त भए नभएको निरीक्षण गर्ने, गराउने,

(ञ) आफ्नो क्षेत्रभित्रका शैक्षिक तथ्याङ्क सङ्कलन तथा विश्लेषण गरी महानगरपालिकासमक्ष पेस गर्ने,

(ट) शिक्षकलाई तालिमको लागि सिफारिस गर्ने र तालिम प्राप्त शिक्षकको सीपको प्रयोग भए नभएको यकिन गर्न कक्षा अवलोकन गरी सुधारका लागि कार्य गर्ने,

(ठ) व्यवस्थापन समितिको बैठक नियमित रूपले बसे नबसेको जाँचबुझ गरी नबसेको भए बैठक बोलाउन प्रधानाध्यापकलाई निर्देशन दिने,

(ड) विद्यालय सञ्चालन सम्बन्धमा प्रधानाध्यापक तथा व्यवस्थापन समितिलाई आवश्यक निर्देशन दिने,

(ढ) स्रोतव्यक्तिको कामको अनुगमन गरी प्रत्येक महिना महानगरपालिकासमक्ष प्रतिवेदन पेस गर्ने,

(ण) विद्यालयका शिक्षक तथा कर्मचारीको बिदाको अभिलेख शैक्षिक सत्रको अन्त्यमा प्रमाणित गर्ने र विद्यालयमा राख्न लगाउने,

(त) शिक्षक तथा कर्मचारीको हाजिरी अभिलेख दुरुस्त भए नभएको जाँच वा निरीक्षण गरी बिदा नलिई अनुपस्थित हुने शिक्षक तथा कर्मचारीको हकमा हाजिरी पुस्तिकामा गयल जनाई सोको जनाउसहित कारबाहीको लागि सम्बन्धित विद्यालय व्यवस्थापन समिति र शिक्षा अधिकारीलाई सिफारिस गर्ने,

(थ) आफनो क्षेत्रभित्र सञ्चालन गरिएका अनौपचारिक शिक्षा, विशेष आवश्यकता भएकाहरुका लागि शिक्षा, समावेशी शिक्षा र शिक्षाको लागि खाद्य कार्यक्रमको नियमित रूपमा निरीक्षण तथा अनुगमन गरी शिक्षा अधिकारीसमक्ष प्रतिवेदन पेस गर्ने,

(द) संस्थागत तथा धार्मिक प्रकृतिका विद्यालयको अनुगमन गरी स्वीकृत मापदण्डको पालना गर्न लगाउने र तदनुसार पुरस्कार र दण्डको लागि महानगरपालिकासमक्ष सिफारिस गर्ने,

(ध) जीवनपर्यन्त शिक्षा र जीवनउपयोगी शिक्षाको उचित प्रबन्ध गर्ने गराउने,

(न) विद्यालयले स्वीकृत पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक लागु गरे नगरेको सम्बन्धमा निरीक्षण गर्ने

(प) शिक्षा विभागले तोकेबमोजिम थप कार्य गर्ने, गराउने,

(फ) महानगरपालिकाले प्रत्यायोजन गरेका शिक्षासम्बन्धी कार्यहरु गर्ने, गर्न लगाउने ।

१९. **सामुदायिक सिकाइ केन्द्र सञ्चालन गर्न सक्ने** : महानगरपालिकाले समुदायमा साक्षरता, सीप विकास र निरन्तर सिकाई समेतको काम गर्न तोकिएबमोजिम सामुदायिक सिकाइ केन्द्र सञ्चालन गर्न सक्ने छ ।

२०. **अध्यापन अनुमतिपत्र लिनुपर्ने** : (१) यो ऐन प्रारम्भ भएपछि अध्यापन अनुमतिपत्र नलिई कसैले पनि सामुदायिक विद्यालयको शिक्षक पदको लागि उम्मेदवार हुन पाउने छैन ।

२१. **अनुदानको व्यवस्था** : (१) यो ऐन प्रारम्भ हुँदाका बखत दिँदै आएको अनुदान रकममा कटौती नहुने गरी तोकिएको सूत्रको आधारमा महानगरपालिकाले सामुदायिक विद्यालयलाई अनुदान दिने छ । तर कुनै विद्यालयले तोकिएको शैक्षिकस्तर कायम गर्न नसकेमा त्यस्तो विद्यालयलाई दिइदै आएको अनुदान रकममा तोकिएबमोजिम कटौति गर्न सकिने छ ।

(२) साधारण र स्वायत्त सामुदायिक विद्यालयहरुलाई स्वीकृतिपश्चात तोकिएबमोजिम दरबन्दी उपलब्ध गराइने छ ।

(३) अनुमति प्राप्त सामुदायिक विद्यालयलाई तोकिएबमोजिम अनुदान उपलब्ध गराइने छ ।

२२. **छात्रवृत्तिको व्यवस्था गर्न सक्ने** : महानगरपालिकाले सामुदायिक विद्यालयमा भर्ना भएका विद्यार्थीहरुलाई तोकिएबमोजिम छात्रवृत्तिको व्यवस्था गर्न सक्ने छ ।

२३. **प्रारम्भिक बाल विकास केन्द्रलाई अनुदान दिन सक्ने** : महानगरपालिकाले महानगरपालिकाको सहयोगमा खोलिएका वा यो ऐन प्रारम्भ हुँदाका बखत संघीय सरकारबाट अनुदान प्राप्त गरी रहेका प्रारम्भिक बाल विकास केन्द्रलाई तोकिएबमोजिम अनुदान दिन सक्ने छ ।

२४. **प्रारम्भिक बाल शिक्षासम्बन्धी व्यवस्था** : प्रारम्भिक बाल शिक्षाको सञ्चालन तथा व्यवस्थापनसम्बन्धी व्यवस्था तोकिएबमोजिम हुने छ ।

२५. **विद्यालय स्वायत्तरुपमा सञ्चालन गर्न सकिने** : (१) विद्यालय व्यवस्थापन समितिले कुनै सामुदायिक विद्यालय स्वायत्तरुपमा सञ्चालन गर्न चाहेमा तोकिएका कुराहरू खुलाई तोकिएको अधिकारीसमक्ष निवेदन दिनुपर्ने छ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम परेको निवेदन जाँचबुझ गर्दा व्यवस्थापन समितिले निष्पक्ष रुपमा विशुद्ध प्राज्ञिक मूल्य र मान्यतामा मात्र आधारित भएर शिक्षक छनौट गरेको उदाहरण लगायत अन्य तोकिएको सर्त पूरा गरेको देखिएमा तोकिएको अधिकारीले निवेदकलाई त्यस्तो सामुदायिक विद्यालय स्वायत्तरुपमा सञ्चालन गर्न स्वीकृति दिन सक्नेछ ।

(३) उपदफा (२) बमोजिम स्वायत्त विद्यालयमा कार्यरत स्वीकृत दरबन्दीमा नियुक्त भएका शिक्षकको सेवा, सर्त र सुविधा अन्य सामुदायिक विद्यालयका शिक्षकसरह हुनेछ र त्यस्ता शिक्षकले पाउने तलब, भत्ता र सञ्चय कोष बापत विद्यालयबाट थप गर्नुपर्ने रकम महानगरपालिकाले विद्यालयलाई एकमुष्ट उपलब्ध गराउने छ।

(४) उपदफा (२) बमोजिम स्वायत्त विद्यालयमा त्यस्तो विद्यालयले व्यहोर्ने गरी थप शिक्षक नियुक्ति गर्न सक्ने छ।

(५) उपदफा (४) बमोजिम नियुक्त शिक्षकको सेवा सर्त र सुविधा विद्यालय व्यवस्थापन समितिले तोकेबमोजिम हुने छ।

(६) उपदफा (२) बमोजिम व्यवस्थापन समितिले स्वायत्तरुपमा सञ्चालन गरेको विद्यालयको आवश्यकता हेरी महानगरपालिकाले त्यस्तो विद्यालयलाई थप दरबन्दी उपलब्ध गराउन सक्ने छ।

२६. **विद्यालय एकमुष्ट अनुदानको आधारमा सञ्चालन गर्न सकिने** : (१) सङ्घीय सरकार वा महानगरपालिकाबाट शिक्षक कर्मचारीको दरबन्दी प्राप्त नगरेका र भविष्यमा समेत सो प्राप्त नगरी विद्यालय सञ्चालन गर्न राजी भएका विद्यालय व्यवस्थापन समितिले विद्यालय एकमुष्ट अनुदानको आधारमा सञ्चालन गर्नको लागि तोकिएका कुराहरू खुलाई तोकिएको अधिकारीसमक्ष निवेदन दिनुपर्ने छ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम परेको निवेदन जाँचबुझ गर्दा व्यवस्थापन समितिले तोकिएको सर्त पूरा गरेको देखिएमा तोकिएको अधिकारीले निवेदकलाई त्यस्तो विद्यालय एकमुष्ट अनुदानको आधारमा सञ्चालन गर्न स्वीकृत दिन सक्ने छ।

(३) उपदफा (२) बमोजिम एकमुष्ट अनुदानको आधारमा सञ्चालन गर्न स्वीकृत विद्यालयमा कार्यरत शिक्षकको सेवा, सर्त र सुविधा विद्यालय व्यवस्थापन समितिले तोकेबमोजिम हुने छ। यस प्रकारका विद्यालयका शिक्षकलाई व्यवस्थापन समितिले तोकेअनुसारको सञ्चय कोष र निवृत्तिभरणबापतको रकम समेत विद्यालयले नागरिक लगानी कोषमा जम्मा गर्नुपर्ने छ।

२७. **विद्यालय व्यवस्थापन समिति** : (१) सामुदायिक विद्यालयको सञ्चालन, रेखदेख र व्यवस्थापन गर्नको लागि प्रत्येक विद्यालयमा देहायका सदस्यहरू रहेको एक विद्यालय व्यवस्थापन समिति रहने छ :-

(क) विद्यालयका अभिभावक/स्थानीय शिक्षाविद्/शिक्षाप्रेमी मध्येबाट चुनेको एक जना -अध्यक्ष

(ख) विद्यालयका अभिभावक/स्थानीय शिक्षाविद्/शिक्षाप्रेमी मध्येबाट चुनेको एक जना महिला /दलित/जनजाति/आदिवासी/अल्पसङ्ख्यक /चन्दादाता मध्येबाट एक जना समेत गरी तीन जना -सदस्य

(ग) सम्बन्धित वडाका वडा अध्यक्ष वा निजले तोकेको वडा सदस्य एकजना - सदस्य

(घ) विद्यालय हेर्न तोकिएको विद्यालय निरीक्षक एक जना -सदस्य

(ङ) शिक्षकहरूले आफूहरूमध्येबाट छानी पठाएको शिक्षक प्रतिनिधि एक जना -सदस्य

(च) विद्यालय शिक्षक अभिभावक सङ्घका अध्यक्ष एक जना -सदस्य

(छ) प्रधानाध्यापक -सदस्य सचिव

(२) विद्यालयस्तरीय बाल क्लबले मनोनयन गरेको एक छात्र र एक जना छात्रा गरी दुई जना आमन्त्रित सदस्य हुने छन् ।

(३) प्राविधिक तथा व्यवसायिक विषयमा अध्ययन वा तालिम गराइने माध्यमिक विद्यालयको व्यवस्थापन समितिमा उद्योग वाणिज्य सङ्घका दुई जना प्रतिनिधि सदस्य रहने छन् ।

(४) विशेष शिक्षा सञ्चालन गर्ने विद्यालयको व्यवस्थापन समितिमा कम्तिमा चालिस प्रतिशत सदस्यहरु अपाङ्गता भएका व्यक्तिको अभिभावक र समावेशी शिक्षा वा स्रोतकक्षा सञ्चालन गर्ने विद्यालयको व्यवस्थापन समितिमा कम्तिमा एक जना अपाङ्गता भएका व्यक्ति सदस्य हुने छन् ।

(५) विद्यालय व्यवस्थापन समितिका सदस्यहरुले उपदफा १ को खण्ड (क), (ख) वा (ग) बमोजिमका सदस्यहरु मध्येबाट छानेको सदस्य सो समितिको अध्यक्ष हुने छ ।

(६) विद्यालय व्यवस्थापन समितिको अध्यक्ष छनौट नभएसम्मका लागि वा अध्यक्षको अनुपस्थितिमा सो समितिको ज्येष्ठ सदस्यले सो समितिको अध्यक्षता गर्ने छ ।

(७) विद्यमान व्यवस्थापन समितिको म्याद सकिनुभन्दा कम्तिमा एक महिना अगावै नयाँ व्यवस्थापन समितिको गठन बहालवाला व्यवस्थापन समितिले गर्नुपर्ने छ । यसो हुन नसकेमा वा व्यवस्थापन समितिको गठन

विवादित भएमा तोकिएबमोजिम व्यवस्थापन समितिको गठन महानगरपालिकाले गर्ने छ।

(८) व्यवस्थापन समिति गठनसम्बन्धी अन्य प्रक्रिया तोकिएबमोजिम हुने छ।

(९) संस्थागत विद्यालयको सञ्चालन, रेखदेख र व्यवस्थापन गर्नका लागि प्रत्येक विद्यालयमा देहायका सदस्यहरू रहेको एक विद्यालय व्यवस्थापन समिति रहने छ :-

(क) विद्यालयका संस्थापक वा लगानीकर्ताहरू मध्येबाट विद्यालयले सिफारिस गरेका व्यक्ति मध्येबाट शिक्षा अधिकारीको सिफारिसमा प्रमुखले मनोनित गरेको व्यक्ति - अध्यक्ष

(ख) सम्बन्धित वडाको वडा अध्यक्ष वा अध्यक्षले तोकेको वडा सदस्य एक जना - सदस्य

(ग) अभिभावकहरू मध्येबाट एक जना महिलासमेत पर्ने गरी विद्यालय व्यवस्थापन समितिले मनोनित गरेका दुई जना - सदस्य

(घ) सम्बन्धित क्षेत्रको विद्यालय निरीक्षक - सदस्य

(ङ) सम्बन्धित विद्यालयका शिक्षकले आफूहरू मध्येबाट छानी पठाएको एक जना शिक्षक - सदस्य

(च) विद्यालयका प्रधानाध्यापक - सदस्य-सचिव

(१०) उपदफा (१) र (३) बमोजिम छानिएका वा मनोनित अध्यक्ष वा सदस्यको पदावधि तीन वर्षको हुने छ।

(११) संस्थागत विद्यालय व्यवस्थापन समितिको अध्यक्ष हुन कम्तिमा स्नातक तह उत्तीर्ण गरेको व्यक्ति हुनुपर्ने छ।

(१२) राजीनामा स्वीकृत गर्ने : व्यवस्थापन समितिका सदस्यको राजीनामा सो समितिका अध्यक्षले र व्यवस्थापन समितिका अध्यक्षको राजीनामा सम्बन्धित व्यवस्थापन समितिले स्वीकृत गर्ने छ।

(१३) सामुदायिक विद्यालयको विद्यालय व्यवस्थापन समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार तोकिएबमोजिम हुने छ।

(१४) संस्थागत विद्यालयको विद्यालय व्यवस्थापन समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार तोकिएबमोजिम हुने छ।

२८. **विद्यालय व्यवस्थापन समिति विघटन गर्न सकिने** : (१) कुनै विद्यालयको विद्यालय व्यवस्थापन समितिले तोकिएको जिम्मेवारी पूरा गर्न नसकेमा सोको कारण खुलाई महानगरपालिकाले त्यस्तो विद्यालय व्यवस्थापन समितिलाई तोकिएको प्रक्रिया पुऱ्याई विघटन गर्न सक्ने छ । तर त्यसरी विघटन गर्नु अघि विद्यालय व्यवस्थापन समितिलाई आफ्नो सफाई पेस गर्ने मनासिब मौका दिनुपर्ने छ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम विद्यालय व्यवस्थापन समिति विघटन भएपछि अर्को विद्यालय व्यवस्थापन समिति गठन नभएसम्म वा अन्य कुनै कारणले विद्यालय व्यवस्थापन समिति गठन नभएसम्म विद्यालय व्यवस्थापन समितिको काम गर्न महानगरपालिकाले एक अस्थायी विद्यालय व्यवस्थापन समिति गठन गर्न सक्ने छ ।

२९. **विद्यालयको विनियम** : (१) प्रत्येक सामुदायिक विद्यालयले विद्यालयको लक्ष्य, मूल्य मान्यता, सञ्चालन प्रक्रिया लगायतका अन्य सान्दर्भिक विषयवस्तु समावेश गरिएको विनियम अभिभावक सभाबाट पारित गराई लागु गर्नुपर्ने छ ।

(२) अभिभावक सभाले विनियम आवश्यकतानुसार संशोधन गर्न सक्नेछ ।

(३) विनियम अनुसार विद्यालय सञ्चालन गर्नु व्यवस्थापन समिति, प्रधानाध्यापक लगायत सम्पूर्ण विद्यालय परिवारको कर्तव्य हुने छ ।

(४) अद्यावधिक विनियमको प्रतिलिपि पारित भएको मितिबाट ७ दिनभित्र व्यवस्थापन समितिले महानगरपालिका शिक्षा विभाग र सम्बन्धित वडा कार्यालयमा पेस गर्नुपर्ने छ ।

(५) विद्यालयको विनियम सार्वजनिक दस्तावेज हुने छ र सो सरोकारवाला जो कोहीले हेर्न पाउने छ ।

३०. **महानगरपालिका शिक्षा विकास कोष** : (१) सामुदायिक विद्यालयको भौतिक पूर्वाधार विकासमा सहयोग पुऱ्याउन तथा त्यस्ता विद्यालयमा शैक्षिक गुणस्तर अभिवृद्धि गर्नको लागि महानगरपालिकास्तरमा एक "**महानगर शिक्षा विकास कोष**" रहने छ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको कोषमा देहायका रकमहरू रहने छन्:-

(क) सङ्घीय सरकार, प्रदेश सरकार वा महानगरपालिकाबाट प्राप्त अनुदान रकम,

(ख) संस्थागत विद्यालयबाट प्राप्त त्यस्तो विद्यालयको वार्षिक कुल आम्दानीको तोकिएबमोजिमको रकम,

(ग) चन्दादाताबाट प्राप्त रकम,

(घ) अन्य स्रोतबाट प्राप्त रकम ।

३१. **कोष सञ्चालक समिति :** कोष सञ्चालक समिति र समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार तोकिएबमोजिम हुने छ ।

३२. **विद्यालय कोष :** (१) प्रत्येक विद्यालयमा एउटा विद्यालय कोष हुनेछ, जसमा देहायका रकमहरू रहने छन् :-

(क) सङ्घीय सरकार, प्रादेशिक सरकार र महानगरपालिकाबाट प्राप्त अनुदान,

(ख) महानगरपालिका शिक्षा कोषबाट प्राप्त अनुदान,

(ग) शुल्कबाट प्राप्त रकम,

(घ) चन्दा वा दान दातव्यबाट प्राप्त रकम र

(ङ) अन्य स्रोतबाट प्राप्त रकम ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको कोषको सञ्चालन र लेखा परीक्षण तोकिएबमोजिम हुने छ ।

३३. **महानगरपालिकाले निर्देशन दिन सक्ने :** (१) महानगरपालिकाले शैक्षिक गुणस्तर वृद्धि गर्न आवश्यकता अनुसार विद्यालय व्यवस्थापन समितिलाई निर्देशन दिन सक्ने छ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम दिइएको निर्देशनपालना गर्नु विद्यालय व्यवस्थापन समितिको कर्तव्य हुने छ ।

३४. **महानगरपालिकाले विद्यालय सार्न, गाभ्न, नाम परिवर्तन गर्न वा बन्द गर्न सक्ने :** महानगरपालिकाले सञ्चालन भइरहेका कुनै विद्यालयलाई एक स्थानबाट अर्को स्थानमा सार्न वा दुई वा दुईभन्दा बढी विद्यालयलाई गाभी एउटै विद्यालय कायम गर्न वा विद्यालयको नाम परिवर्तन गर्न वा विद्यालय बन्द गर्न सक्ने छ ।

३५. **विद्यालयको सम्पत्ति :** (१) सामुदायिक विद्यालयको हकभोगमा रहेको सम्पत्ति सार्वजनिक सम्पत्ति मानिनेछ । यस ऐनबमोजिम अनुमति वा स्वीकृति रद्द गरिएको वा कुनै विद्यालयमा गाभिएको सामुदायिक विद्यालयको सम्पत्ति महानगरपालिकाले अन्य विद्यालयको काममा प्रयोगमा नआउने भएमा महानगरपालिकाको निर्णय अनुसार उपयोग गरिने छ ।

(२) शैक्षिक गुठीअन्तर्गत सञ्चालित संस्थागत विद्यालयको सम्पत्ति सोही विद्यालयको नाममा रहने छ । कुनै विद्यालय सार्वजनिक शैक्षिक गुठीको

रुपमा सञ्चालन गरिएकोमा त्यस्तो विद्यालयको सम्पत्ति सार्वजनिक सम्पत्ति मानिने छ र त्यस्तो सम्पत्तिको स्वरुप परिवर्तन गर्न पाइने छैन ।

(३) कम्पनीअन्तर्गत सञ्चालित संस्थागत विद्यालयको सम्पत्ति सोही कम्पनीको नाममा रहने छ

(४) संस्थागत विद्यालयले कुनै व्यक्ति वा सङ्घ संस्थासँग दान दातव्यको रूपमा कुनै किसिमको चल, अचल सम्पत्ति प्राप्त गर्नुअघि महानगरपालिकामा जानकारी दिनुपर्ने छ तर विदेशी व्यक्ति वा सङ्घ संस्थाबाट त्यसरी चल, अचल सम्पत्ति प्राप्त गर्नुअघि सङ्घीय सरकारको पूर्व स्वीकृति लिनुपर्ने छ ।

(५) उपदफा (४) बमोजिम प्राप्त गरेको सम्पत्ति सङ्घीय सरकारको स्वीकृतिबेगर बेचबिखन गर्न पाइने छैन ।

३६. **अनुमति वा स्वीकृति रद्द गर्ने** : कुनै संस्थागत विद्यालयले यो ऐन वा यस ऐनअन्तर्गत बनेको नियम विपरीत अन्य कुनै काम गरेमा तोकिएको अधिकारीले त्यस्तो विद्यालयलाई प्रदान गरिएको अनुमति वा स्वीकृति रद्द गर्ने छ । तर त्यसरी अनुमति वा स्वीकृति रद्द गर्नुअघि सम्बन्धित विद्यालयलाई आफ्नो सफाइ पेश गर्ने मौकाबाट बञ्चित गरिने छैन ।

३७. **विद्यालयको वर्गीकरण** : विद्यालयलाई तोकिएको आधारमा वर्गीकरण गरिने छ ।

३८. **विद्यालय शान्ति क्षेत्र हुने** : विद्यालयको अध्ययन अध्यापनमा प्रतिकूल असर पर्ने गरी कुनै गतिविधि गर्न पाइने छैन, विद्यालय शान्ति क्षेत्र कायम हुने छ ।

३९. **विद्यालयलाई सुरक्षित क्षेत्रको रुपमा कायम गर्नुपर्ने** : (१) विद्यालयमा स्वतन्त्र र भयरहित रुपमा अध्ययन, अध्यापन गर्ने वातावरण सृजना गर्न तथा विद्यालयभित्र कुनै पनि किसिमको अवाञ्छित क्रियाकलाप हुन नदिने गरी विद्यालयलाई सुरक्षित क्षेत्र कायम गर्नुपर्ने छ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम सुरक्षित क्षेत्र कायम गर्दा विद्यालयले पालना गर्नुपर्ने सर्त तथा मापदण्ड तोकिएबमोजिम हुने छ ।

४०. **शुल्कसम्बन्धी व्यवस्था** : (१) सङ्घीय सरकारले निःशुल्क शिक्षा घोषणा गरेको विद्यालय शिक्षाका लागि सामुदायिक विद्यालयले विद्यार्थीको नाममा कुनै किसिमको शिक्षण शुल्क लिन पाउने छैन ।

(२) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि कुनै अभिभावकले आफ्नो इच्छाले सामुदायिक विद्यालयलाई दिएको दान, उपहार, चन्दा वा सहयोग लिन सकिने छ ।

(३) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि एकमुष्ट अनुदानमा आधारित सामुदायिक विद्यालयले अनुदानबाट खर्च नव्यहोरिएका विद्यार्थीहरु मध्ये शुल्क तिर्न राजी अभिभावकहरुबाट शुल्क उठाउनबाट बन्देज लाग्ने छैन तर शुल्क तिर्न राजी नभएको कारणबाट कुनै पनि बालबालिकालाई शिक्षाबाट वञ्चित गर्न पाइने छैन ।

(४) सबै बालबालिकालाई आधारभूत तहसम्मको शिक्षा अनिवार्य र निःशुल्क तथा माध्यमिक तहसम्म निःशुल्क शिक्षा प्रदान गर्नको लागि महानगरपालिकाले तोकिएबमोजिम आवश्यक व्यवस्था गर्ने छ ।

(५) दृष्टिबिहीन बालबालिकालाई ब्रेल लिपि, बहिरा र स्वर वा बोलाई सम्बन्धी अपाङ्गता भएका बालबालिकालाई साङ्केतिक भाषाको माध्यमबाट निःशुल्क शिक्षा प्रदान गर्न तोकिएबमोजिम व्यवस्था गरिने छ ।

(६) उपदफा (१) बमोजिम निःशुल्क शिक्षा घोषणा गरेको विद्यालय शिक्षा बाहेकको अन्य विद्यालय शिक्षामा अध्ययन गर्ने विद्यार्थीसँग लिइने शुल्क तोकिएको आधारमा निर्धारण गरिने छ ।

(७) विद्यालयले विद्यार्थीलाई कुनै कक्षामा भर्ना गर्दा एकपटक भर्ना शुल्क लिइसकेपछि पुनःसोही विद्यालयको अर्को कक्षामा भर्ना गर्नको लागि कुनै किसिमको शुल्क लिन पाउने छैन ।

(८) विद्यालयले विद्यालयको भौतिक संरचना निर्माण गर्नको लागि विद्यार्थीसँग कुनै किसिमको शुल्क लिन पाउने छैन ।

(९) संस्थागत विद्यालयले विद्यार्थीसँग लिन पाउने शुल्क तोकिएको अधिकारीबाट स्वीकृत गराई निर्धारण गर्नुपर्ने छ । त्यसरी शुल्क निर्धारण सम्बन्धमा स्वीकृति दिँदा तोकिएको अधिकारीले विद्यालयले उपलब्ध गराएको सुविधाको आधारमा दिने छ ।

(१०) कुनै विद्यालयले यस ऐन विपरीत विद्यार्थीसँग कुनै शुल्क लिएमा तोकिएको अधिकारीले त्यस्तो शुल्क सम्बन्धित विद्यार्थीलाई फिर्ता गर्न लगाउनुपर्ने छ ।

(११) यस ऐन विपरीत शुल्क लिने विद्यालयलाई तोकिएको अधिकारीले एक लाख पच्चिस हजार रूपैयाँसम्म जरिवाना गर्न सक्ने छ ।

४१. **<u>पदबाट हटाइने</u>** : देहायका अवस्थामा शिक्षक वा कर्मचारीलाई पदबाट हटाइनेछ :-

(क) तोकिएबमोजिमका पदीय दायित्व पूरा नगरेमा,

(ख) विना सूचना लगातार नब्बे दिनभन्दा बढी समय विद्यालयमा अनुपस्थित रहेमा,

(ग) विद्यालयमा मादक पदार्थ सेवन गरी आएको कुरा प्रमाणित भएमा,

(घ) नैतिक पतन देखिने कुनै फौजदारी अभियोगमा अदालतबाट सजाय पाएमा ।

(ङ) सामुदायिक विद्यालयका शिक्षक वा कर्मचारीले संस्थागत विद्यालयमा सञ्चालक भए वा संस्थागत विद्यालयमा अध्यापन गरेमा,

(च) विद्यार्थीलाई शारीरिक, मानसिक यातना दिने वा यौनजन्य दुर्व्यवहार गर्ने,

४२. **स्थायी आवासीय अनुमति लिन नहुने :** सामुदायिक विद्यालयमा कार्यरत शिक्षक वा कर्मचारीहरुले स्थायी आवासीय अनुमति लिन वा त्यस्तो अनुमति प्राप्त गर्नको लागि आवेदन दिन हुँदैन । स्थायी आवासीय अनुमति लिएका तथा लिन आवेदन दिने शिक्षक वा कर्मचारीहरुलाई तोकिएबमोजिम सजाय हुने छ ।

४३. **शैक्षिक योग्यता :** शिक्षकको लागि चाहिने शैक्षिक योग्यता तोकिएबमोजिम हुने छ ।

४४. **शिक्षक विद्यार्थीको अनुपात मिलाउनुपर्ने :** महानगरपालिकाले प्रत्येक विद्यालयमा नियमित अध्ययन गर्ने विद्यार्थी सङ्ख्या र विषयका आधारमा तोकिएबमोजिम विद्यार्थी तथा शिक्षकको अनुपात कायम गर्नुपर्ने छ ।

४५. **शिक्षकलाई अन्य काममा लगाउन नहुने** : (१) सामुदायिक विद्यालयको शिक्षकलाई शिक्षा प्रदान गर्ने वा विद्यालय प्रशासनसम्बन्धी काममाबाहेक अन्य काममा लगाउन हुँदैन ।

(२) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि विद्यालयको पठनपाठनमा बाधा नपर्ने गरी राष्ट्रिय जनगणना, निर्वाचनसम्बन्धी काम, प्रकोप उद्धार वा महानगरपालिकाले तोकेको अन्य कुनै काममा खटाउन सकिने छ ।

४७. **अदालतको आदेशबाट पुनःबहाली हुन सक्ने** : (१) विभागीय सजाय भई नोकरीबाट हटाइएको वा बरखास्त भएको शिक्षक अदालतको आदेश वा फैसलाबमोजिम मात्र नोकरीमा पुनःबहाली हुन सक्ने छ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम पुनर्बहाली भएको शिक्षकले नोकरीबाट हटेदेखि पुनर्बहाली भएको मितिसम्मको पूरा तलब, भत्ता र तलब वृद्धि पाउने भए सोसमेत पाउने छ।

४८. **शिक्षकको सरुवा :** (१) महानगरपालिका क्षेत्रभित्रका सामुदायिक विद्यालयमा दरबन्दीमा कार्यरत सरुवा हुन आवेदन दिने शिक्षकलाई कार्यरत विद्यालयको व्यवस्थापन समिति र सरुवा हुने विद्यालयको व्यवस्थापन समितिको सहमतिमा कक्षा सञ्चालनमा बाधा नपर्ने र विषय मिल्ने गरी तोकिएको अधिकारीले तोकिएबमोजिमको प्रक्रिया अपनाई रिक्त दरबन्दीमा सरुवा गर्न सक्ने छ।

(२) सरुवा हुन आवेदन दिने दरबन्दीमा कार्यरत शिक्षकलाई महानगरपालिकाभित्र कार्यरत विद्यालयको व्यवस्थापन समितिको सहमतिमा कक्षा सञ्चालनमा बाधा नपर्ने र विषय मिल्ने गरी अर्को नगरपालिका वा स्थानीय तहमा सरुवाको लागि तोकिएको अधिकारीले तोकिएबमोजिमको प्रक्रिया अपनाई सहमति दिन सक्ने छ।

तर महानगरपालिका शिक्षा समितिले आवश्यकताका आधारमा सरुवा गर्न भने यस उपदफाले बाधा पुऱ्याएको मानिने छैन।

(३) शिक्षा समितिको स्वीकृति विना महानगरपालिका क्षेत्रभित्रका सामुदायिक विद्यालयमा कुनै शिक्षक सरुवा भई आउन सक्ने छैन।

४९. **दरबन्दी मिलान :** (१) तोकिएको मापदण्डको आधारमा बढी दरबन्दी भएको महानगरपालिकाभित्रको विद्यालयहरुबाट दरबन्दी अपुग भएको महानगरपालिकाभित्रको विद्यालयहरुमा रिक्त दरबन्दी वा शिक्षकसहितको दरबन्दी शिक्षा अधिकारीको सिफारिसमा शिक्षा समितिले सार्न र मिलान गर्न सक्ने छ।

५०. **संस्थागत विद्यालयको नाम र स्थान परिवर्तन :** (१) संस्थागत विद्यालयको नाम र स्थान परिवर्तन गर्नेसम्बन्धी व्यवस्था तोकिएबमोजिम हुने छ।

५१. **संस्थागत विद्यालयले छात्रवृत्ति उपलब्ध गराउनुपर्ने :** (१) संस्थागत विद्यालयले विद्यालयमा भर्ना भएका कूल विद्यार्थी सङ्ख्याको कम्तिमा दस प्रतिशतमा नघट्ने गरी तोकिएबमोजिम छात्रवृत्ति उपलब्ध गराउनुपर्ने छ।

(२) उप दफा (१) बमोजिमको दस प्रतिशतलाई सय प्रतिशत मानी त्यसको पचास प्रतिशत रकम महानगर शिक्षा विकास कोषमा जम्मा गर्नुपर्ने छ र बाँकी पचास प्रतिशतमा नघट्ने गरी तोकिएबमोजिम जेहन्दार, विपन्न, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, महिला, दलित वा जनजाति विद्यार्थीलाई निःशुल्क छात्रवृत्ति उपलब्ध गराउनुपर्ने छ।

(३) उपदफा (१) बमोजिम छात्रवृत्तिको लागि विद्यार्थी छनौट गर्न प्रत्येक विद्यालयमा सम्बन्धित वडाको वडा अध्यक्ष वा निजले तोकेको वडा सदस्यको संयोजकत्वमा विद्यालयको प्रधानाध्यापक, महानगरपालिका शिक्षा विभागको सम्बन्धित क्षेत्र हेर्ने विद्यालय निरीक्षक र विद्यालय व्यवस्थापन समितिमा रहेको अभिभावकको प्रतिनिधिसमेत सदस्य रहेको एक छात्रवृत्ति छनौट समिति रहने छ।

(३) समितिले छनौटको लागि आधार, सर्त र प्रक्रिया तयार गरी सार्वजनिकसमेत गर्नुपर्ने छ।

५२. **तलब भत्ता नपाउने र सेवा अवधि गणना नहुने :** दफा ४१ मा उल्लिखित अवस्थामा वा नियमानुसार बिदा स्वीकृत गराई बसेको अवस्थामा बाहेक विद्यालयमा अनुपस्थित रहेको शिक्षकले अनुपस्थित अवधिको तलब, भत्ता पाउने छैन र त्यस्तो अवधि निजको सेवा अवधिमा गणनासमेत हुने छैन।

५३. **कर्मचारीसम्बन्धी व्यवस्था** : (१) सामुदायिक विद्यालयमा महानगरपालिकाले स्वीकृत गरेबमोजिमको सङ्ख्यामा कर्मचारीको दरबन्दी रहने छ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमका कर्मचारी दरबन्दी, नियुक्ति, सेवाको सर्त र सुविधासम्बन्धी व्यवस्था तोकिएबमोजिम हुने छ।

५४. **बालबालिकालाई निष्कासन गर्न, शारीरिक वा मानसिक दुर्व्यवहार गर्न नहुने** : (१) कुनै पनि बालबालिकालाई तोकिएको अवस्थामा बाहेक विद्यालयबाट निष्कासन गर्न पाईने छैन।

(२) विद्यालयमा अध्ययनरत बालबालिकालाई शारीरिक वा मानसिक यातना दिन वा दुर्व्यवहार गर्न पाइने छैन।

५५. **शैक्षिक परामर्श सेवा, विदेशी शैक्षिक कार्यक्रम वा शिक्षण कोर्स सञ्चालन गर्न अनुमति लिनुपर्ने :** (१) कसैले पनि यस ऐनबमोजिम अनुमति नलिई शैक्षिक परामर्श सेवा, ब्रिज कोर्स, भाषा शिक्षण कक्षा वा पूर्व तयारी कक्षा वा विदेशी मुलुकमा सञ्चालित कुनै शैक्षिक कार्यक्रम सञ्चालन गर्न पाउने छैन।

(२) उपदफा (१) बमोजिम शैक्षिक कार्यक्रम, शैक्षिक परामर्श सेवा, ब्रिज कोर्स, भाषा शिक्षण कक्षा वा पूर्व तयारी कक्षा सञ्चालन गर्न अनुमति लिनेसम्बन्धी व्यवस्था तोकिएबमोजिम हुने छ।

५६. **प्रगति विवरण बुझाउनुपर्ने :** संस्थागत विद्यालयले प्रत्येक वर्ष तोकिएबमोजिमका विवरण सहितको प्रगति विवरण शिक्षा विभाग र सम्बन्धित वडा कार्यालयमा बुझाउनुपर्ने छ।

५७. **दण्ड सजाय :** (१) कसैले विद्यालयको सम्पत्ति हिनामिना वा नोक्सान गरेमा त्यस्तो व्यक्तिलाई मुद्दा हेर्ने अधिकारीले बिगो असुल गरी बिगोबमोजिम जरिवाना गर्न सक्ने छ ।

(२) कसैले देहायका कार्य गरेमा, गर्न लगाएमा वा सो कार्य गर्न सहयोग पुऱ्याएमा त्यस्तो व्यक्तिलाई कसूरको मात्रा हेरी एक लाख रूपैयाँसम्म जरिवाना हुनेछ :-

(क) प्रश्नपत्रको गोपनीयता भङ्ग गरेमा,

(ख) उत्तरपुस्तिका परीक्षण गर्दा लापरबाही वा गैरजिम्मेवारपूर्ण कार्य गरेमा,

(ग) परीक्षा केन्द्रमा सम्बन्धित पदाधिकारीको स्वीकृतिबेगर प्रवेश गर्न प्रयत्न गरेमा वा प्रवेश गरेमा वा परीक्षा केन्द्र नियन्त्रणमा लिई अमर्यादित कार्य गरेमा,

(घ) परीक्षाफल प्रकाशनमा अनियमितता गरेमा,

(ङ) अरूकोतर्फबाट परीक्षा दिएमा,

(च) परीक्षाको मर्यादा भङ्ग हुने अन्य कुनै कार्य गरेमा,

(छ) विद्यार्थी भर्ना गर्दा दान, उपहार वा कुनै रकम लिएमा,

(ज) अनुमति नलिई कुनै शैक्षिक कार्यक्रम, शैक्षिक परामर्श सेवा, ब्रिज कोर्स, भाषा शिक्षण कक्षा तथा पूर्वतयारी कक्षा सञ्चालन गरेमा ।

(३) उपदफा (१) र (२) (क) बमोजिमको कसूरको सम्बन्धमा विद्यालयको कुनै शिक्षक वा कर्मचारी उपर मुद्दा हेर्ने अधिकारी वा अदालतमा मुद्दा दायर भएमा त्यस्तो शिक्षक वा कर्मचारी त्यसरी मुद्दा दायर भएको मितिदेखि मुद्दाको टुङ्गो नलागेसम्म निलम्बन हुने छ । सो शिक्षक वा कर्मचारी अदालतबाट कसूरदार ठहरिएमा निजलाई यस ऐनबमोजिम विभागीय सजाय गरिने छ ।

(४) उपदफा (१) र उपदफा (२) मा लेखिएदेखिबाहेक कसैले यो ऐन वा यस ऐनअन्तर्गत बनेको नियम उल्लङ्घन गरेमा तोकिएको अधिकारीले देहायबमोजिम सजाय गर्न सक्ने छ :-

(क) विद्यालयका शिक्षक वा कर्मचारीलाई विभागीय सजाय गर्ने,

(ख) विद्यार्थीलाई विद्यालय वा छात्राबास वा परीक्षाबाट निष्कासन गर्ने,

(ग) कसूरको मात्रा हेरी एक हजार रूपैयाँदेखि एक लाख रूपैयाँसम्म जरिवाना गर्ने,

(घ) विद्यालयलाई महानगरपालिकाको सहायता घटाउने, रोक्ने वा बन्द गर्ने,

(ङ) विद्यालयलाई प्रदान गरिएको अनुमति वा स्वीकृति रद्द गर्ने ।

५८. **नियम बनाउने अधिकार** : (१) यस ऐनको उद्देश्य कार्यान्वयन गर्न महानगरपालिकाले नियम बनाउन सक्ने छ ।

(२) उपदफा (१) ले दिएको अधिकारको सर्वसामान्यतामा प्रतिकूल प्रभाव नपर्ने गरी सो नियमद्वारा खास गरी देहायका कुराहरूको व्यवस्था हुन सक्ने छ :-

(क) विद्यालयको झण्डा, चिन्ह र प्रार्थना,

(ख) विद्यार्थीलाई लाग्ने शुल्क र सो असुल गर्ने तरिका,

(ग) विद्यालयलाई दिइने अनुदान,

(घ) विद्यालयको परीक्षा,

(ङ) विद्यालयको अतिरिक्त कार्यकलाप र कार्यक्रमको निर्धारण,

(च) विद्यालयका शिक्षक तथा कर्मचारीको शपथ ग्रहणसम्बन्धी,

(छ) विद्यालयमा विद्यार्थी भर्ना गर्ने तरिका र विद्यार्थीहरूको सङ्ख्या,

(ज) विद्यालयको सम्पत्तिको सुरक्षा,

(झ) विद्यालयको छात्राबास चलाउने,

(ञ) विद्यालयको आय-व्ययको जाँच,

(ट) विद्यालयको किताब, बही र अन्य कागजात तयार गर्ने र राख्ने तरिका,

(ठ) विद्यालयको पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक तथा सन्दर्भ सामग्री,

(ड) शिक्षक तथा विद्यार्थीहरूको आचारसंहिता,

(ढ) विद्यालयको पुस्तकालय र वाचनालय,

(ण) सह-शिक्षा,

(त) शिक्षण तथा विद्यालय व्यवस्थापन तालिम,

(थ) प्रधानाध्यापकको नियुक्तिका लागि आवश्यक पर्ने योग्यता, काम, कर्तव्य र अधिकार तथा सुविधा,

(द) विद्यालयका शिक्षकहरूको सेवा सर्तसम्बन्धी,

(ध) विद्यालयका शिक्षकहरूको अध्यापन अनुमतिपत्र, परिचयपत्र र चिन्ह,

(न) विशेष शिक्षा,

(प) अनौपचारिक शिक्षा,

(फ) दूर शिक्षा तथा खुला शिक्षा,

(ब) विद्यार्थी सल्लाह तथा निर्देशन सेवा, .

(भ) अन्य आवश्यक कुराहरू,

(म) आवासीय विद्यालय सञ्चालन गर्ने,

(य) संस्थागत विद्यालयसम्बन्धी,

(र) कोचिङ क्लास, भाषा-शिक्षण कक्षा र निजी क्षेत्रमा सञ्चालित शिक्षक प्रशिक्षण कक्षासम्बन्धी,

(ल) संस्थागत विद्यालयले उपलब्ध गराउनुपर्ने छात्रवृत्ति सम्बन्धी ।

५९. **संरक्षकको भूमिका** : महानगरपालिका क्षेत्रभित्रका शिक्षा व्यवस्थापनका लागि प्रमुख संरक्षकको रुपमा रहने छ ।

६०. **बाधा अड्काउ फुकाउने अधिकार** : यस ऐनको उद्देश्य कार्यान्वयन गर्न कुनै बाधा अड्काउ परेमा महानगरपालिकाले त्यस्तो बाधा अड्काउ फुकाउने निर्णय गरी स्थानीय राजपत्रमा सूचना प्रकाशित गर्नुपर्ने छ र सूचनालाई यसै ऐनको अङ्ग मानिने छ ।

६१. **बचाउ र लागू नहुने** : (१) यो ऐन वा यस ऐनअन्तर्गत बनेका नियममा लेखिए जति कुरामा सोहीबमोजिम र नलेखिएको कुरामा प्रचलित कानुनबमोजिम हुने छ ।

(२) यस ऐनमा लेखिएको कुनै कुराले पनि विद्यालयको सम्पत्ति हिनामिना गरेको कसूरमा भ्रष्टाचार निवारण ऐन, २०५९ अन्तर्गत कारबाही चलाउन बाधा पर्ने छैन ।